

BATILI SEYAHATNAMELERİNDE KONYA MEVLÂNÂ DERGÂHI VE TÜR BENİN KUBBESİ

Dr. Rıza DURU

Geçtiğimiz asırlarda Osmanlı coğrafyasını dolaşan Batılı seyyahların durakları arasında Konya da yer bulmuştur. Onlar için Konya'daki en dikkate değer yapı Mevlânâ'nın türbesi ve dergâhı olmuştur (Leake, 1824). Şarktaki en mübarek yerlerden biri addedilen bu mahal (Taylor, 1860), tarikatların setredilmesi sonrasında bile, Türkiye'deki "en alımlı yer" olma hüviyetini muhafaza ediyordu (Morton,1936) ve hâlâ "Anadolu'da görülecek şeylerin en zarifi"ydi (Mair,1961).

Tarikatın canlı zamanlarında, sadece Konya'da, Mevlânâ Dergâhı'nı da ihtiva eden elli tane Mevlevî hânkâhı veya zaviyesi bulunuyordu (Brown,1927). Ricaut ve Le Bruyn, 1660 sonlarında, Mevlevîlerin, Konya'da dört yüz kişiden fazla olduklarını söylerler. 1880'lerde, Mevlevîlerin Konya'da toplanan umumî fasıllarında beş veya altı bin derviş sayılıyordu.

Perişan bir "dükkânlar yığını"nın arasından geçilerek varılan Konya Mevlânâ Dergâhı'nın dış duvarları kireçle sıvanmıştır, gölgeli kısımlarında bir parça sarı seçilir (Huart, 1898). "Asılmış zincirler tarafından muhafaza olunan alçak bir giriş"le, "dört yanı bina olan" bir avluya girilir (Lukach, 1914). Dergâhın avlu kapısı daima açık tutulur. Mermer döşeli avlunun merkezinde, "yazın en sıcak günlerinde bile soğuk" su veren bir şadırvan yer alır; şadırvan ahaliye açıktır (Scott-Stevenson, 1881). Bu şadırvanın, mahallin azametli sükûnetine ve ibadet fikrine hanel getirdiğini düşünen André Gide, burasını resmedecek bir minyatürcünün, öteye beriye "birkaç dans eden kız" ilâve etmesine şaşırmayacaktır. Avlunun ortasında, "merhum dervişlerin mezar taşlarından bir küme" güneş ışığında pırıldar (Lukach).

"Meydanın üç tarafı; mermer zeminli ve üstü kapalı, ufak mermer sütunlarla çevrilmiştir. Buraya, dervişlerin ikamet ettiği on sekiz oda açılır; her bir odacıkta bir derviş kalır (Scott-Stevenson). Bu odacıklar, "altı kenarlı bacalar"la ayrılmış, adeta "resim gibi" kubbeler tarafından örtülmüştür (Lukach). Dördüncü veya girişe bakan taraf; cami ve küçük bir selâmlık tarafından işgal edilir. Bunlar, avlunun diğer kısmından; demirden, alçak bir korkuluk tarafından ayrılmışlardır" (Scott-Stevenson). Bu hücreler dışında "daha büyük ve daha güzel salonlar" da vardır; bunlar rütbe sahiplerine tahsis edilmişlerdir. Derviş odaları, "gölge ve tefekkürle dolu bahçe"ye açılırlar. Misafirlerin kabul edildiği "bir nevi köşk" olan bina iki taraftan bahçeye açılır, bu binanın sonunda da derviş odaları vardır. Misafir kabul odasında peykelerden başka mefruşat yoktur (Gide, 1948). Girişin sağ tarafında, yemekhane, müşterek oturma odası ve Çelebi Efendi'nin odası yer alır.

Konya'yı ziyaret eden her seyyah Mevlânâ türbesinin silindirik kubbesini tarif eder. Onun çok uzaklardan görülebilirliği, Konya'daki en dikkat çekici nesne oluşu, kendine mahsus yapısı, parlaklığı değişmez hususiyetleridir. Brewer (1851), kubbenin, uzaktan, seyyahların dikkatini kendine sabitlediğini söyler. Kubbe, ovadan, millerce öteden görülebilir. Taylor, onun, güneşte, bazı kutup mağaralarındaki buz çubuklarından koca bir sütun gibi parıldayan, “merkezî bir süs ve taç gibi gözüken”, “çok dikkati çeken ve acayip bir cisim” olduğunu söyler.

Kubbeyi örten çinilerin rengi devirden devire, maviden yeşile, yeşilden maviye değişiklik göstermiştir; bu değişimleri seyahatnamelerden takip edebilmekteyiz. Kubbenin her iki rengine de şahitlik etmiş seyyahlardan Hawley (1918), “Kule, birkaç sene evveline; ta ki, hükûmet onları kaldırıp, yeşil olan modernleriyle değiştirene kadar, eski, mavi, çinilerle kaplıydı” der.

Türbe çinilerinin renginin yıllara göre değişimi seyahatnamelerde şöyledir:

YEŞİL (Leake, 1800; Browne, 1802; Brewer, 1833).

MAVİ (Taylor, 1852 -deniz mavisini-; Scott-Stevenson, 1880 -parlak mavi-; Huart, 1898; Eliot, 1898; Percy, 1899 -mavimsi yeşil-; Bell, 1905 -semadan veya denizden daha mavi-; Ramsay, 1907).

YEŞİL (Lukach, 1909).

MAVİ (Ferriman, 1911; Ziegler, 1911 -keskin bahri rengi-; Clark, 1912)

YEŞİL (Hawley, 1917 -bu tarih öncesinde mavi-).

MAVİ (Zahm, 1921 -gökyakut, firuze mavisini-).

YEŞİL (Morton, 1935 -ada çayı yeşili-).

MAVİ (Mair, 1960 -firuze-).

Kubbesindeki çinilerin “emsalsiz”, “gökyakut ve firuze mavisini” çinilerinden dolayı, Mevlânâ Dergâhı'na halk arasında Mavi Cami adı verilir (Ferriman, 1911; Zahm, 1922). Kubbe, bu rengi ve eşsiz güzelliğiyle, gözü kendisine dikip bakmaya icbar eder ve bakanın hatırasına yerleşir. Şehre yaklaşıldığında görülen ilk şey ve oradan ayrılırken bakılan son şeydir (Ferriman).

İskoç arkeolog Ramsay'ye göre (1907), “Mevlevîlerin mukaddes rengi Müslüman yeşili değildir, Hristiyan mavisidir”. Müellifin bu hükme varmasında kubbe çinilerinin renginin tesiri olmuş olmalıdır.

Konya Dergâhı'nın tezyin edildiği çiniler için, “Muhammedî yeşil olmaksızın Hristiyan mavisidirler” diyen Clark'a, bu renk tercihi, “Mevlevî dervişlerinin, diğer Müslüman fırkalara nazaran, Hristiyanlarla daha fazla müşteriye sahip oldukları”nı düşündürür. Hazret-i Mevlânâ'nın kabrinin “göz kamaştırıcı” süslerini sıralayan müellif, Mevlânâ'nın ayakta defnedildiği yanlış bilgisini de ilâve eder (1922).

Türbe kubbesinin iç tarafı “zengin ve ağır İran minesini ve verniğiyle süslenmiştir” (Bell, 1927); bu, kont Dundas'ın da bahsettiği “hoş mineli çini tavan”dır. (1904).

Kubbelerin altında bir cami, bir semahane ve mezarları ihtiva eden bir galeri bulunur. Lukach'a göre, bu kısımlar "tarikatın bütün ruhanî levazımını" teşkil eder. "Kubbeyi tutan kalın sütunlar alçı taşıyla kaplanmış ve koyu kırmızı ve altın renklerine boyanmıştır".

Türbe kısmında, Mevlânâ'dan, 20. yy.'a gelene kadarki bütün makam çelebileri medfundur. Mevlânâ'nın sandukasının bulunduğu düzlüğe, "üç adet, som gümüşten basamak"la gidilir (Scott-Stevenson). Bu basamaklar müminler tarafından öpülür (Lukach). Mevlânâ Celâleddîn, "kocaman gümüş şamdanlarda gece gündüz yanan birtakım mumlar tarafından aydınlatılan sandukasını örten, parıldayan, iğne işi, kıymetli bir gümüş şal altında huzur içinde uyur" (Davey, 1907). Percy (1901), "ana mezarın önünde, çiniden, çok sayıda, ince, üstü işlemeli kollu şamdanlar ve muazzam mumlar "bulduğunu söyler. Türbede yer alan bütün sandukalar yanan mumlarla kuşatılmış bulunuyorlardı ve ihtiramdan dolayı, bu mahalde ancak fısıltıyla konuşulabiliyordu. Bitişik pencere kafeslerine, o azizlerin bol amellerinden fayda sâdır olmasını umarak bez şeritler ve hastalar tarafından gönderilen elbise parçaları bağlanıyordu (Brewer). Mevlânâ ve "mümtaz takipçileri"nin siyah sandukaları üstü işlemeli, kollu, cesim, pirinç şamdanlarla ihata edilmiştir. Zeminin, Gördes seccadesi örneğinde çok sayıda halılarla kaplı olduğu bu odaya "bir ecnebinin girmesine asla müsaade edilmez", ama methalde dikilmeye ve içeri bakmaya müsaade edilir (Hawley). Bazen bu yasağın esnetildiği oluyor ve bazı ecnebiler türbenin arka kapısından içeri alınabiliyordu (Browne, 1820; Brewer).1930'lu yıllarda Konya'yı ziyaret eden Alman seyyah bayan Linke, müzeye çevrilmiş bulunan türbeyi gezerken, kılavuzların ve idarecinin sakinliklerinin ardında, "eski bir ibadethanenin içinde ulu orta dolaşan ecnebleri görmek zorunda kalmaktan gücendiklerini" sezer.

Mezarlar "gümüş parmaklık tarafından muhafaza edilir; örtülmüş mükellef kumaşlar, kandiller, mumlar ve diğer yardımcı şeyler, buraya bir Roma Katolik mihrabı görünüşü verir". Duvarlarda "tasavvufî monogramlar, Farsça kitabeler ve şeyhler ve pirlere münacatlar" yer alır (Eliot, 1908).

18. yy. başında Mevlânâ dergâhını ve türbesini ziyaret eden meşhur seyyah Paul Lucas, Mevlânâ'nın sandukasıyla beraber bir diğerinin "altınla nakışlanmış güzel bir kadifeyle giydirilmiş" bulunduğunu, bu sandukaların başlarında büyük, yeşil sarıklar olduğunu, kaidelerinin "gümüş ve altından, alçak bir korkulukla" çevrildiğini; tepelerinde, içlerinden biri "on üç okka çeker" "yekpare altından" çerağlar yandığını söyler ve ilâve eder: "Burada, her cuma nadir şeyler olarak, Mekke'nin resimlerini, Kudüs mabedini ve Muhammedîlerin yadigârları denebilecek diğer bu gibi şeyleri gösterirler". Bell, sanduka sarıklarının beyaz olduklarını yazar. Mevlânâ'nınkinin yanında babasının sandukası yer alır; bu mezar üzerine söylene gelen, dikine defnedilme efsanesini Lukach da tekrar eder.

Bu mahalli görebilenlerden biri olan bayan Scott-Stevenson'un, buradaki, "altın ve gümüş örtüler; zengin nakışlı, hakkedilmiş ahşap parçalar; sedef kutular; kıymetli taşlar kakılmış mahfazalar; altın, gümüş ve fildişi palalar; kalem işi piyâleler ve kandiller"den teşkil olunan parlaklık, renk harareti ve zenginlik yığını karşısında gözleri kamaşır. Ama

yine de, gördüğü şaşaaı “medeniyetsiz debdebe” diye tavsif etmekten geri duramaz. “Zengin bir şekilde müzehhep, ahşap oymalar tarafından taksim edilmiş tavan, mozayik ve cevherlerle işlenmiş”tir. Mevlânâ’nın mezarının başındaki yeşil sarık, diğer mezarlarınkinden “epey daha cesimdir”. “Hususî bağlıların hediyesi olan, İran ve Hindistan’dan gelme şallar ve atkılar” mezarın üzerine serilmiştir. Mezarların arasındaki yolda serili halılar mahfazalarla kaplanmıştır. Asya şehirlerinin hiçbirinin çarşılarında bulunamayan ve “bir tanesi iki yüz senelikten fazla” olan bu halılarla yeri kaplamak, bayan Scott-Stevenson’a “hıyanet gözükür”.

“Kıymetli zinetlerin, gümüş kapıların, mücevherlerle süslenmiş kandillerin, nadir çiniler ve pahalı kumaşların yabanî bolluğu”ndan söz eden Ferriman, derinden tesir bırakan bu pırıltı ortasında bir kilise havası hisseder; “yüksek mihrabın loş, esrarlı şaşaaı”nda ve kocaman muamlarıyla, kumaşla kaplı mezarda kiliseye kuvvetli bir benzeş bulur.

Lukach, puşideyi, “Altınla ağır bir şekilde nakışlanmış, yeşil atlastan muhteşem bir tabut örtüsü” diye tarif eder. “Diğer sandukalar damla taşından tonozların altında uzanırlar”; onların da çoğu Keşmir yününden paha biçilmez atkılar ve atlas örtülerle örtülüdür. Ziegler (1911), “her tarafı türlü türlü altın ve şebçerağ” ve “yekpare gümüş” olan mezarları kaplayan mozayiklere hayran olur. Seyyahın, “nezir mucibince verilen çok garip nesnelere” diye andığı “deve kuşu yumurtaları, gümüş ve altınlı sırça bülbüleler ve mermer bir zincire asılı vitraylı bir fener” yukarıya asılmıştır.

Huart, “iyice düz, beyaz tahtayla döşenmiş, birbiri ardınca iki büyük raks salonu”ndan bahseder; aynı tarifi Bell de yapar. Seyyahların andıkları, her ikisi de kubbeyle örtülü bu kısımlardan birisi cami, diğeri semahanedir. Percy’nin anlatışına göre, dört köşeli, muazzam iki sütun tarafından müsavi olmayarak ikiye bölünmüş olan iç kısma “incelikle hakkedilmiş kapılar”dan geçilir. Camiini eni ve boyu aşığı yukarı müsavidir.

Mevlânâ Dergâhı’nın semahanesinde, zeminde, erkeklere ayrılmış bir kısım ve onunla aynı hizada localar vardır. “Kavi bir şekilde ızgaralanmış yukarıdaki mahfiller” kadınlara tahsis edilmiştir (Andrejevich, 1881). Her iki yanı korkulukla kapatılmış bir mutribân mahfili vardır (Percy). Meydanı çeviren parmaklıklar beyazdır (Huart). Zemin cilâlanmış meşedendir; abanoz ayna gibi parlar; üstünde yürümekten ziyade kayılır. Baş üstünde, “havsalya sığan her şekil, kalıp ve renkte, binlerce cam kandilin tutturulduğu, gümüş tellerden bir şebeke” asılıdır. Bu şebekede yer alan “Venedik’ten gelme narin camlar o kadar incedirler ki, insan onların yakınında nefes almaya adeta korkar”; camlarda ıtırılı yağlar doludur (Scott-Stevenson). “Tekkenin ana divanhanesinin üzerindeki kubbeli damdan; otuz iki şeffaf yarım küreden bir çemberin ve onu da kuşatan, aynı nev’iden seksen iki tanesiyle daha büyük bir çemberin çevrelediği; iri ve muhteşem bir billûr avize sarkar”. “Bir taraftaki geniş bir açıklıkta, zarafetle dövüp işlenmiş pirinç kandillerin, aynalar gibi aksettiren büyük kürelerin ve tek parça hâlinde kesilmiş, birkaç güzel kaymak taşı halkanın bir sırası asılıdır. Mezarların olduğu kısımda, “altın alevlerle pırıldar gibi gözükürken parlatılmış pirinçten diğere bir avize” durur. Bütün bu tarifleri veren

seyyaha göre, dergâhta “sükûnet, huzur ve azamet devrinin teskin edici ruhu” hâlâ hâkimdir (Hawley). 1914 yılından, bunun aksine şahitlik ve intibalar aktaran Gide, zemini “iğrenç modern halılar”ın kapladığını, tavandan sarkan avizelerin hepsinin yeni, ustalıkça çok sıradan, cafcıflı bir şekilde parlak ve uygunsuz olduklarını söyler; zira asıl avize Amerika’ya götürülmüştür ve mevcut olan sadece onun bir taklididir.

Avlu kapısının her iki tarafında yer alan her bir derviş hücresi “resim gibi” bir kurşun kubbe tarafından örtülür. Bu kubbeleri de “altı kenarlı bacalar” birbirinden ayırır. Şadırvanın yanında, “merhum dervişlerin” mezarlarının bir kümesi bulunur (Lukach). Meydan, “küçük bahçelerle dar yollara bölünmüş”tür (Huart). Her odanın önündeki alçak bir çitle çevrili küçük arsalar, dedelerin, “başkasına benzemeyiş”lerini açığa vuran kendi çiçek tarhlarıdır (Ferriman).

Avlu methalinin sağında, “ihvanın çoğunun yemek yediği ve yaşadığı bir bina” ve ona yakın olarak “tarikât başının kabul odası” vardır. Hem mutfak hem de yemek odası vazifesi gören odada “çam kerestesinden, uzun bir sofrâ” ile “kocaman pirinç kazanlar, şişler ve pişirme kap kacağıyla, cesim bir ocak yeri” bulunur. Duvarlarında “geçmiş tarihle alâkalı pek çok nesnelere” asılı bu oda, “bütünlüğü içinde, bir orta çağ manastırının salonu gibi” görünür (Hawley). Matbahın cilâlanmış meşeden zemini zamanla kararmış ve mumlanmıştır. Buranın bir tarafında “takriben otuz ayak genişliğinde, uzun, yüksekçe bir yer”e, minderler üstüne oturulur; aynı zamanda, matbah canları, bu setteki “keçeden, ensiz, uzun parçalar”ın üstünde, yastıksız ve örtüsüz olarak uyurlar. Pembe ve beyaz leylâk ağacından, büyük kaplar, kendilerine ikram için bu sete oturtulanların etrafına yerleştirilir. Matbahta yemek pişerken “hoş bir tereyağı kokusu” duyulur. Setin aşağı tarafındaki “bir çift öküzü kebab etmeye yetecek kadar kocaman” ocaktaki ateşin üstünde, “iştah açıcı yemek ve çorbalar” kızarır ve kaynar. Yemek pişerken meydana gelen şiddetli harareti açılan pencereler izale eder. Hararetili ocağa fazla yaklaşmaksızın yemekleri pişirmek için kullanılan “uzun saplı tencereler, tavalar” ve “dört ayak civarı uzunlukta” kepeçler duvarları kaplar. “Her şey titiz bir şekilde temiz”dir ve “her kap kakak sanki çarşıdan yeni alınmış kadar parlak”tır. Parlatılmış bakır tencereler ayna gibi nesnelere aksettirir, havlular ve toz bezlerinin hepsi temizdir, “hiçbir yerde bir zerre toz bile” görünmez (Scott-Stevenson).

Çelebi Efendi’nin, “ebatça sıradan tarikât ihvanının odacıklarından farklı olmayan” kabul odası da bu taraftadır. Bu odayla beraber diğer derviş hücreleri “öylesine alçaktırlar ki, istisnai olarak uzun bir adam, onların içinde kamburunu çıkarmak mecburiyetinde kalırdı”

En göze çarpan nesnesi Acem çinjisinden bir soba olan bir bekleme odasından çeşitlilik makam odasına geçilir. Burası, yerden bir ayak yükseklikte geniş divanlarla doludur. Divanların üstünde ve yerde pahalı kumaşlar örtülüdür. Bu odaya giren biri, kendini, Behzad’ın tasvirlerindeki gibi, “Orta Çağ İran’ından bir sahneye naklolmuş sanırdı”. Çelebi Efendi, bu divanlardan birine serilmiş postun üstünde oturur. “Duvarlardan

biri üzerinde, deve yününden yüksek bir Mevlevî külâhı temsili; diğerleri üzerinde Şark hattatlığının takdire şayan numuneleri olan birkaç yafta” asıdır. “Bir köşede, deri ciltli büyük kitapların bir kütlesi” yığılmıştır (Lukach).

Lukach 1909 yılında bu müşahedelerde bulunurken, 1918 yılında, Hawley, makam odasının büyükçe bir oda olduğunu söyler. “Hesaba sığmaz kıymette sayılmaz nesnelere; birkaç asırdır, varlıklı, salâhiyet sahiplerinden tarikata verilmiş hediyeler” odayı tezyin eder. Zeminde birkaç “perişan görünümlü modern halı” yer alır; duvarlarda “ucuz, Avrupa basması pamuk kumaşlar asılıdır. Çelebi “alçak, tahta bir kerevette; siyah bir keçi derisi üstünde” oturur.

Huart’ın, Abdülvâhid Çelebi’nin yokluğunda vekili tarafından kabul edildiği kabul odasında “her şey yeni ve temizce tezyin edilmiştir; belki renkler bir parça cırlaktır”

Münasip havalarda, Çelebi’nin, avluya açılan, “yastıklar ve bir sandalyeyle tefriş edilmiş” bir hayatta misafirlerini kabul ettiği anlaşılmaktadır. Bu misafirler arasında vali, kadı gibi eşhas da bulunur (Ziegler).

Konya dergâhında derviş hücreleri mangalla ısıtılmaktadır; matbahtan, küçük mangallara alınan sıcak küller bu işe yarar (Scott-Stevenson).

Bütün “bu mübarek yerlere girerken tesir eden, nefis bir temizliğin hüküm sürdüğü bir edep havasıdır. Her şey parlar” (Ziegler).

Balkan Harbi sonrasında Konya’yı ziyaret eden Hawley, şehrin Şelçuklu günlerinden kalan yapılarında adeta bir türbe kasveti bulur. Oysa, sandukalar ve mezarlar barındırmasına rağmen Mevlânâ dergâhı, ona, “hâlâ insanları ihya ve onlara tesir eden, canlandırıcı bir kudret hissi” duyurur. Burada “alelâde bir camide mevcut olmayan bir dinî atmosfer bulunur” (Zahm).

Dergâh avlusunu Küçük Asya’da görmüş olduklarının en güzeli olarak tavsif eden Hawley, buradaki “taravet ve parıltı”nın, ardında bıraktığı mahalleye teşkil ettiği tezata dikkat çeker. Bahçedeki tarhlarda papatyalar, sarı hercaî menekşeler, güller ve “sadece dört ayak boyunda küçük bir çam ağacı” yetişir. “Narin, pembe çiçekleri Türklere çok fazla sevgili geldiğinden” kayısı ağacı da bahçede yerini alır. Bahçe çiçeklerin rayihasıyla doludur (Gide). 1880 yılında Mevlânâ dergâhının avlusunda şu ağaçlar vardı: Palmye, muz, kaktüs, leylâk, biber ağacı, akasya, ful ağacı ve çiçek açan bodur ağaçlar (Scott-Stevenson). 1899 yılı itibarıyla kaydedilen nebat ise, şeftali ağaçları, kadife çiçekleri ve günebakanlardı (Percy). Bugün bu ağaçların bir kısmı, değil dergâhın bahçesinde, kısa sürede meydana gelen iklim değişikliğini gösterir şekilde, Konya’da dahi yetişmemektedir.

Hawley, Mevlânâ Dergâhı’nda muhafaza edilen kıymetli nesnelere arasında bulunan bir halıdan bahseder. Türbe kısmında bir mahzende muhafaza edilen seccade ebadındaki bu halının çözgüsü ve atkısı ipektendir; havları, yün olan birkaç yeri haricinde yine ipektendir. Halının zemini “ince ve zevkli muhteşem renk zenginliğini açığa çıkaran gümüş tirelerin yanı sıra; pembe, mavi ve sarının ince renk tonlarıyla ılımlılaştırılmış, altın sarısı kahverengidir. Halının örneği; kovuğun altında, Kâbe’nin dokunmuş bir resmiyle, bir

seccade kemerinin hâkim olduğu; nilüfer çiçeği resimleri ve Çin'e ait bulut şeritlerinden bir zemini çevreleyen çerçevenin, iyi muvazelenenmiş kenar süsünü gösterir. Halı, bir dereceye kadar, onu dokuyan kimselerin hayal ve hissiyatının ifadesidir; ama aynı zamanda, asırlardır Şarkı kaplamış bulunan büyük bir sanatkâr ruhun tezahürüdür. Üstüne, hiçbir tarih [kaydı] dokunmamıştır; lâkin dervişler, tarikatın kuruluşundan beri kendi zilyetliklerinde olmuş bulunduğunu iddia etseler de; hususiyetlerinin çoğu, üç veya dört asırlık muhtemel bir devri telkin eder”.

Mevlânâ Dergâhı'nda, kadim Konya olan Iconium'dan kalma kırılmış mermer parçaları ile İran ve Hindistan'ın yâdları vardır (Ferriman).

Dergâh kapısında nöbet tutan dervişlerin yerini, tekkelerin setredilmesi sonrasında, “kahverengi resmî bir elbise ve sivrilmiş bir başlık içindeki” müze vazifelisi almış; dergâh, yadigârların cam mahfazalar içine alınmış olması haricinde, yerde yayılı kıymetli halılar ve kabirlerin başlarındaki “lenduha gibi”, tozlu sarıklarla, kitapları “raflarda kendi yerinde” duran kütüphanesiyle “aynen dervişlerin bıraktığı gibi tutulmuş”tur. Mezarların etrafında, 18. yy.'dan kalma, sarkaçlı, maun, büyük dolap saatleri “vakur uşaklar gibi” hâlâ durur (Morton, 1936).

Mevlânâ'nın “üstadı olan” Şemseddîn Tebrizî'nin türbesi, kendi adıyla anılan Şemsî mahallesinde bulunur. Türbe yapısının kubbesi “sekiz hisseli ehram” şeklindedir. “Tamamen şekli bozulmuş bulunan küçük bir camiyle büyütülmüş” yapı, kubbesi haricinde hususiyetini kaybetmiştir ve badanalanmış içiyle, “hoş ve gayet çok temiz, küçük bir mahalle camiidir” (Huart).

Mevlânâ'nın “sadık aşçısı”nın türbesi, Meram'ın çaylarından birinin kamışlarla kapladığı bir koruluktadır (Lukach).

Batılı seyyahların asırlar boyunca biriken intibaları, Konya Mevlânâ Dergâhı'nın tarihî süreçteki değişimleri hakkında bilgilerimize yenilerini katmakla kalmıyor, bizi, bir peşin hükmümüzü değiştirmeye de zorluyor. Bu, Mevlânâ türbesinin kubbesinin sadece yeşil olduğu ve olabileceği peşin hükmüdür.